

Kirken i konkurrencen om en plads i landskabet

Af Marie Johansen

Chefkonsulent, Aalborg Stift

Mogens Bjørn Andersen

Kirkegårdsconsulent, Aalborg Stift

Vennebjerg Kirke ligger højt hævet og uden forstyrrelser.
Foto: Mogens Bjørn Andersen.

Artiklen indeholder en gennemgang af nogle af de love og regler, der udgør rammerne for sikring af kirkerne som kulturhistoriske elementer i landskabet. Der indgår historiske betragtninger, og der omtales erfaringer og vises eksempler fra udvalgte sager. Eksemplerne taler for sig selv, men supplerer teksten. Synspunkterne i artiklen står for forfatterens egen regning.

Kirken er ikke alene i landskabs- og bybilledet

Kirkebygningerne har sammen med kirkegårdene i hele deres eksistenstid haft en særlig plads i det fysiske miljø og i det danske landskab. Disse kirkeanlæg har markeret sig som særlige anlæg, der har en fremtrædende og synlig placering i byen og på landet. Der skelnes i det følgende ikke nøje mellem kirkebygningerne og kirkegårdene, men kirkeanlæggene omtales oftest som "kirkerne". Dog er det således, at kirkebygningerne har størst påvirkning og størst synlighed i landskabet. Kirkebygningerne har været opført som mere solide og større bygninger end andre bygninger. Der har ikke været nedfældet regler om hakkeordenen i forhold til andre bygninger. Sådan var det bare! Undtagelser er kirker, der er integreret i herregårde og lignende ligestillede anlæg. Der har gennem de seneste 100 år været fokus på, at der skulle tages hensyn til kirkerne i det fysiske miljø således, at de kan bevares som en særlig del af kulturarven.

I dag er der mange interesser, der gør sig gældende med hensyn til ønsket om at fremstå med synlighed og dominans. Der er stort set ikke grænser for, hvor omfattende og høje bygninger og anlæg kan opføres. Det har ført til en del konflikter i forhold til at bevare kirkerne som en særlig del

Øsløs Kirke. Kirken ligger hævet og ophøjet. Foto: Mogens Bjørn Andersen.

af kulturarven og som et monument i landskabet. Det er derfor nødvendigt, at der findes en balance mellem hensynet til kirkerne i forhold til bebyggelse, vindmøller, skovrejsning, solcelleanlæg og andre fysiske emner, som er de mest almindelige bygninger og anlæg, der udfordrer kirkerne i de nære omgivelser. For tiden er det energianlæg som vindmøller, der har været fokus på. Der har været megen politisk og faglig debat om vindmøllernes placering i forhold til kirkerne. Kirkerne indgår i en kamp eller konkurrence om at beholde en værdig plads i det fysiske miljø.

Men hvorfor skal der tages særlige hensyn til kirkerne? Det skal der, fordi kirkerne vel er Danmarks ældste og bedst bevarede kulturarv, og fordi de har været en væsentlig bærende del af samfundet.

Kirkernes placering på land og i by

De danske kirker ligger jævnt spredt i det danske landskab. Bosætningsmuligheder har været afgørende, og dertil hørte en kirke. På de magre jorde ligger kirkerne mere spredt end på de fede jorde. Der er således tydelig forskel på afstanden mellem kirkerne øst og vest for den jyske højderyg.

Af de ca. 2.350 folkekirker må langt de fleste betegnes som landsbykirker eller landkirker. Mange af dem er fra mid-

Frejlev Kirke. Aalborg Stiftsøvrighed fremsatte i 1998 en indsigelse mod et lokalplanforslag for et boligområde nord for Frejlev Kirke. Skov- og Naturstyrelsen havde ligeledes fremsat en indsigelse. Lokalplanen blev ændret således, at der blev friholdt en kile i bebyggelsen, der gav fri indsiget til kirken fra Ny Nibevej. For at medvirke til at opnå en helhed i planen købte kirken et af planområdets arealer øst for kirken. Det erhvervede område sikrer yderligere indsyn til kirken og anvendes som rekreativt område. Fra området er der udsyn mod Limfjorden. Foto: Mogens Bjørn Andersen.

delalderen. I byerne er der forholdsvis flere nyere kirker, og deres beliggenhed er valgt ud fra flere kriterier end de gamle kirker, f.eks. overordnede planmæssige vurderinger.

Kirkerne ligger langt fra altid på de højeste punkter i landskabet. De ligger dog som hovedregel altid på et hævet terræn. Det giver dem en ophøjet placering, der medvirker til at gøre dem synlige og på sin vis også dominerende. Kirker med tårn har en særlig tydelig fremtræden.

Med så mange kirker i byer og på landet ligger kirkerne tæt. Ofte kan man fra en kirke se til den næste. Det er ikke underligt, at kirkerne giver udfordringer for den nutidige planlægning af bebyggelse og ikke mindst for opførelse af vindmøller.

Sikring af kirkernes omgivelser gennem årtier

I gennem 1900-tallet har der været stadig tiltagende øget fokus på at opretholde kirkernes fremtrædende synlighed. Det begyndte så småt med vedtagelsen af den første naturfredningslov af 1917. I 1949 og frem til begyndelsen af 1950'erne følges der op med en omfattende landsdækkende indsats, hvor det lykkedes at frede store dele af landsbykirker og landkirkers nærmeste omgivelser gennem frivillige aftaler – kaldet provst Exner-fredningerne. Fredningernes udstrækninger var begrænset til nabomatrikler uden for kirkegårdsdiget. Fredningerne strækker sig normalt fra få meter op til 20-30 meter fra kirkegårdsdiget. Ved enkelte kirker er afstanden større. Frivilligheden i fredningerne gav det resultat, at de fredede arealer er noget tilfældige og utilstrækkelige, og ved enkelte kirker findes der ikke fredninger. Fredningerne indeholdt oftest forbud mod bebyggelse, beplantning, grusgravning og opstilling af skæmmende genstande. Der kunne endog være forbud mod opførelse af hønsehuse. Fredningerne sikrede, at indsigten til og udsigten fra kirkerne kunne bevares således, at kirkerne kunne fremstå synlige i al deres pragt. Processen for gennemførelsen af provst Exner-fredningerne er grundigt beskrevet i bogen *Kirkernes omgivelser*, Kirkeministeriet og Fredningsstyrelsen 1977.

Fredningerne gennemførtes på baggrund af, at der dels var en del lokale påvirkninger i terrænet mod kirkegårdene, og at der dels blev opført tiltagende større bygninger som værksteder og kornlagre. Fredningerne har haft stor betydning for forståelsen af, at kirkeanlæggene skulle respekteres som særligt

værdifulde bygninger og anlæg. Trods fredningernes mangler har de afværget de mest påtrængende og skæmmende bygninger og anlæg, selv om bygninger og anlæg i midten af 1900-tallet var af begrænset omfang set i forhold til nutidens.

Senere har Fredningsstyrelsen, fredningsplanudvalgene og især amterne stået for mere omfattende arbejder, der omfattede registreringer af de enkelte kirkers omgivelser og retningslinjer for sikringen mod for skæmmende bygninger og anlæg. Der blev i 1980'erne udarbejdet registreringer af indsigter til de enkelte kirker, og der blev udarbejdet såkaldte aftaleplaner for udvalgte kirker. Planerne kunne indeholde oplysninger om indsigter og fredninger og retningslinjer for forbedringer af de fysiske forhold i de kirkenære omgivelser. Interessen for en kirke rakte hos nogle amter adskillige kilometer ud i landskabet, 5-10 kilometer. Sikringen af kirkerne omgivelser indgik i regionplanerne med deraf følgende bindende juridiske regler for den mere detaljerede kommu-

Stagstrup Kirke. I 2002 fremsatte Aalborg Stiftsøvrighed gennem Kirkeministeriet og Miljøministeriet en indsigelse mod Viborg Amts regionplantillæg, der bl.a. indeholdt mulighed for opførelse af tre til fem vindmøller med en højde på 75 meter i et område, der lå ca. 1 kilometer syd for Stagstrup Kirke. Der blev ikke opnået enighed om at ændre væsentligt i projektet. Derfor blev afgørelsen endeligt truffet af den daværende miljøminister. Det fremgår af afgørelsen, at Miljøministeriet er enig med Kirkeministeriet i, at Stagstrup Kirkes omgivelser med det foreliggende forslag vil blive påvirket i et uacceptabelt omfang, idet kirken ligger nær hovedvejen (Thisted-Struer), og idet møllerne står i den direkte indsigtslinje mod kirken. Miljøministeriet og Kirkeministeriet frafaldt indsigelsen, på betingelse af at der kun opstilles én mølle, og at møllen placeres længst mod sydøst. Foto: Mogens Bjørn Andersen.

neplanlægning og lokalplanlægning inden for interesseområderne. Hos andre amter er interesseområderne meget begrænsede. Det må medgives, at nogle af de afgrænsede interesseområder er unødvendigt omfattende, mens andre er for begrænsede. Ved amternes nedlæggelse i 2007 blev sikringen af kirkerne overført til kommuneplanerne.

I perioden, hvor der blev udarbejdet aftaleplaner, var der en meget positiv stemning omkring arbejdet, både fagligt og politisk. Det gjaldt ikke blot hos de arkitektfirmaer, der udarbejdede faglige oplæg, men i høj grad også politisk hos amtsråd og menighedsråd og i nogen grad også hos kommunerne. Under behandling af sagerne blev de i en periode korrigeret på detaljer som taghældninger, nedgravning af bygninger m.m., selv om bygningerne ikke lå umiddelbart op mod kirkegården. Denne begejstring og omhu blev gradvist nedtonet, og det er fornemmelsen, at det nu opfattes som besværligt og måske unødvendigt at håndtere det fysiske miljø omkring kirkerne.

Biersted Kirke. I 2022 blev et område til skovrejsning ikke godkendt, fordi der i Jammerbugt Kommunes Kommuneplan21 var et areal, der ligger i et område, der er udpeget til uønsket for skovrejsning. Baggrunden herfor er, at arealet er beliggende inden for en indsigtskile omkring Biersted Kirke. For kirken findes en aftaleplan, som har dannet baggrund for, at området er uønsket for skovrejsning. Foto: Mogens Bjørn Andersen.

I sidste halvdel af 1900-tallet blev der gjort en stor indsats for at sikre kirkerne i landskabet. Foto: Mogens Bjørn Andersen.

Kirkens vetoret, den ændrede planlov og konsekvenserne deraf

Det høres ofte, at "kirken" har en særlig vetoret, der stammer fra gammel tid. Ved kirken forstås normalt i denne sammenhæng stiftsøvrighederne, der skal sikre, at kommunernes planlægning ikke er i modstrid med f.eks. beskyttelse af kirkerne i det fysiske miljø. Men kirken har ikke nogen særskilt indsigelsesret til at nedlægge veto mod planforslag. Indsigelsesretten er en følge af reglerne i planlovens § 28 og 29. Denne indsigelsesret har andre statslige myndigheder også.

Det fremgår af § 29, stk. 1, i den gældende planlov, at erhvervsministeren skal fremsætte indsigelse over for et forslag til kommuneplan og ændringer til en kommuneplan, der ikke er i overensstemmelse med overordnede interesser. Pligten gælder dog ikke, hvis forholdet er af underordnet betydning. Det vil sige, at sagsgangen er således, at det som udgangspunkt er et stift, der anmoder kirkeministeren om at henvende sig til erhvervsministeren og anmode denne om, at der fremsættes en indsigelse mod et forslag til en kommuneplan eller til et kommuneplantillæg (ændring af en kommuneplan).

Af planlovens § 29, stk. 3, fremgår det, at en minister kan fremsætte indsigelser mod et lokalplanforslag ud fra de særlige hensyn, som ministeren varetager. Denne ret gælder også for stiftsøvrigheden, som dermed har en selvstændig ret til at fremsætte en indsigelse mod et lokalplanforslag. Kirken har altså ikke en indsigelsesret som følge af en ældgammel særstatus, men som følge af, at stiftsøvrigheden anses for en decentral statslig myndighed under Kirkeministeriet, der har til opgave at varetage kirkens interesser og sikre kirkens placering som monument i landskabet.

Hvis en stiftsøvrighed har fremsat en indsigelse mod et lokalplanforslag, har denne indsigelse opsættende virkning. Dette betyder, at kommunalbestyrelsen, ifølge § 28 i planloven, ikke kan vedtage forslaget, før der er opnået enighed mellem parterne om de nødvendige ændringer. Hvis de involverede myndigheder ikke kan nå til enighed i sager, hvor der er gjort indsigelse, kan spørgsmålet indbringes for erhvervsministeren. Indsigelser skal være begrundede og indeholde en henvisning til, at planforslaget ikke er i overensstemmelse med de overordnede interesser, som myndigheden varetager.

I forbindelse med regeringsdannelsen i december 2022 blev planområdet ressortoverført til Kirkeministeriet. Dette betyder, at det nu er kirkeministeren, der varetager de opgaver, som bl.a. er tilknyttet planlovens § 28 og 29. Af bekendtgørelsen om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, § 29, fremgår det, at menighedsrådet skal søge at forhindre, at kirkens og kirkegårdens nærmeste omgivelser bebygges eller bruges på skæmmende måde. Menighedsrådet har også mulighed for at afgive indsigelse mod planforslag. Men det sker efter reglerne i planlovens § 27. Dermed har menigheds-

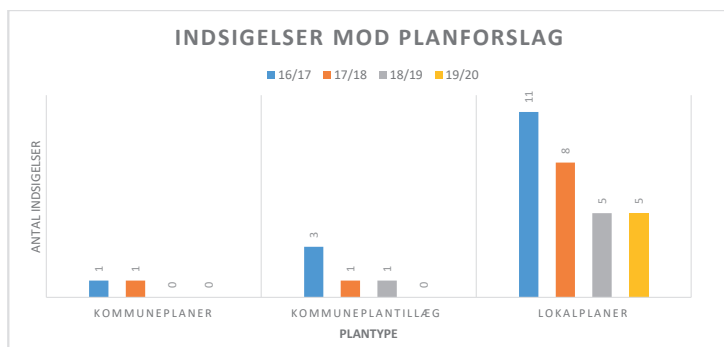
Ovtrup Kirke. I 2009 fremsatte Aalborg Stiftsøvrighed en indsigelse mod et lokalplanforslag, der indeholdt mulighed for opstilling af seks vindmøller med en højde på 130 meter i et område, der ligger ca. 1,7 kilometer syd for Ovtrup Kirke. Der blev ikke opnået enighed med Morsø Kommune om en løsning. Derfor afgjorde Miljøministeriet sagen. Det fremgår af afgørelsen, at staten har anbefalet kommunerne at planlægge for opstilling af vindmøller i samlede grupper. Miljøcentret har i denne sag ikke fundet anledning til at anfægte Morsø Kommunes faglige vurdering af, at der i kommunen ikke aktuelt findes velegnede alternativer til opstilling af en samlet gruppe større møller. Det indgår ligeledes i den samlede vurdering, at en realisering af dette projekt, med opstilling af seks møller under den såkaldte skrottingsordning, samtidig indebærer en nedtagning af 27 mindre møller.

Samlet set er det miljøcentrets holdning, at endskønt vindmøllernes visuelle påvirkning af indsynet til især Ovtrup Kirke er betydelig, så vurderes det ikke, at der er tale om en påvirkning af et omfang, der udelukker en planlægning for opstilling af seks vindmøller på den foreslåede placering.

På denne baggrund, og i denne planlægningsmæssige sammenhæng, træffer Miljøcenter Århus hermed afgørelse om, at Morsø Kommune kan vedtage lokalplanforslaget som forelagt. Foto: Mogens Bjørn Andersen.

rådets egen indsigelse ikke opsættende virkning, men samme virkning som indsigelse fra andre ikke-statslige organisationer, f.eks. råd og foreninger. Det er derfor hensigtsmæssigt, at sager om statslige interesser varetages af stiftsøvrighederne.

I nedenstående tabel kan man se et overblik over de indsigelser, som Kirkeministeriet og stiftsøvrighederne har fremsat i perioden fra 2016 til 2020. Det har været sager om vindmøller, bebyggelse, skovrejsning m.m.

Hovedparten af sagerne er løst ved en dialog mellem stiftsøvrigheden og den respektive kommune, hvorefter indsigelsen er frafaldet. Kan der ikke opnås enighed mellem parterne, har erhvervsministeren truffet en afgørelse.

I juni 2022 blev der mellem Folketingets parter og regeringen indgået en klimaaftale. Aftalen har bl.a. til formål at fremme den vedvarende energi, skabe klarere rammer for udbygningen af VE-anlæg og for stiftsøvrighedernes indsigelsesret. Med baggrund i aftalen har ministeren for kirke og landdistrikter stillet forslag om en ændring af planloven. Ændringen indebærer, at stiftsøvrigheden ikke kan afgive indsigelse mod lokalplanforslag, der muliggør opstilling af solceller længere væk fra en kirke end 1.000 meter. Stiftsøvrigheden kan heller ikke fremsætte indsigelse mod et lokalplanforslag, der muliggør opstilling af vindmøller længere væk fra en kirke end 1.000 meter, dog 2.000 meter, hvis lokalplanforslaget omhandler vindmøller, der er mindst 250 meter høje. Det forventes, at regeringen vil fremsætte lovforslaget om planloven i folketingsåret 2023/24.

Bølling Kirke. I 2008 indbragte Ringkøbing-Skjern Kommune en sag for Miljøcenter Århus, idet der ikke kunne opnås enighed om et vindmølleprojekt med Ribe Stift. Et lokalplanforslag gav mulighed for opførelse af tre vindmøller med en totalhøjde på op til 140 meter på et areal, der ligger ca. 1,5 kilometer syd for Bølling Kirke. Det var miljøcentrets vurdering, at vindmøllerne ikke vil påvirke de interesser, der knytter sig til Bølling Kirke som kulturhistorisk element i landskabet i så væsentligt et omfang, at planlægningen ikke kan gennemføres. Ligeledes fandt miljøcentret ikke grundlag for at tillægge den ændrede landskabsoplevelse fra kirkegården en sådan betydning, at der ikke vil kunne opstilles vindmøller på den foreslåede placering. På den baggrund traf miljøcentret afgørelse om, at Ringkøbing-Skjern Kommune kunne vedtage lokalplanforslaget, som det var forelagt. Foto: Mogens Bjørn Andersen.

Bølling Kirke. Udsynet fra kirkegården til vindmøller forstyrrer oplevelsen af kirkegården som et fredfyldt sted. Foto: Mogens Bjørn Andersen.

Vindmøllers visuelle virkninger – nær- og fjernzoner ved kirker

De fleste vindmøller i landskabet har nu en totalhøjde på 150 meter, og det tidligere gældende højdekrav på maksimum 150 meter blev ophævet i 2019, hvilket betyder, at det nu er den enkelte kommune, der skal afgøre den tilladte højde af vindmøller på baggrund af en konkret vurdering af det ønskede opstillingssted. De planforslag, der sendes i høring nu, indeholder mulighed for vindmøller med en højde på op til 250 meter og mere. Med en sådan størrelse er det næsten uundgåeligt, at endog flere kirker over store afstande bliver visuelt påvirket af møllerne. I de miljøvurderinger, der bliver udarbejdet i forbindelse med planforslag, bliver der gjort meget ud af at belyse møllernes visuelle påvirkning på kirker. Der anvendes en metode, hvor udgangspunktet er, at møllernes virkning aftager med afstanden mellem møller og kirker. Kirker, der ligger inden for 4,5 kilometer fra møllerne, ligger i møllernes nærzone, kirker, der ligger mellem 4,5 kilometer og 10 kilometer fra møllerne, ligger i mellemzone, og kirker, der ligger mere end 10 kilometer fra møllerne, ligger i fjernzone.

I miljøvurderingerne beskrives møllernes virkning på kirkerne i ord og billeder. Det er selvsagt vanskeligt at udarbejde fuldstændigt objektive beskrivelser af møllernes visuelle virkning. Det bliver let formuleringer, hvor virkningen på den ene side er negativ, men på den anden side ikke så slem endda, og konklusionerne er ofte vage. Visualiseringer er dog i sig selv et godt værktøj, der kan give et rimeligt billede af en påtænkt fremtidig situation. Det er selvfølgelig afgørende, at fotostandpunkter er relevante. Kirkelige myndigheder deltager i nogle projekter i udpegning af standpunkterne.

Projekter, der indeholder vindmøller, som ses tydeligt bag en kirke fra overordnede veje, giver de mest skæmmende og provokerende oplevelser. Eksemplerne i denne artikel viser flere uacceptable situationer, hvor møller står som silhuet bag kirkerne. Kirkegårde bør være steder, hvor de besøgende kan koncentrere sig om deres kære. Derfor kan udsynet fra kirkegården til store vindmøller også forstyrre oplevelsen af kirkegården som et fredfyldt sted.

Mange menighedsråd deltager aktivt i den grønne omstilling. De er tilmeldt "Grøn Kirke", og kirkegårde omlægges således, at de får et grønt indhold, der kan fremme biodiver-

siteten. Kirkerne ejer ofte jord nær kirkerne. Der kan være interesse hos menighedsrådene for at plante skov uden for kirkegårdsdiget. Formålet er at øge naturindholdet, men også i visse situationer at skabe et område, der kan indrettes til skovbegravelse. Det er opfattelsen, at kirken dermed kan konkurrere med de nye ikke-kirkelige skovkirkegårde. Sådanne tilplantningsprojekter kan komme i modstrid med kirkefredninger, der indeholder forbud mod beplantning, og desuden kan et område, der ikke er fredet, afskære indsiget til kirken, hvis der plantes skov. Desuden er der den udfordring, at hvis der anlægges en skovkirkegård uden for kirkegårdsdiget, vil den gamle kirkegård let blive mere eller mindre overflødig. Men dette emne er ikke relevant i nærværende sammenhæng.

Gundersted Kirke. I 2022 afgjorde indenrigs- og boligministeren, at der ikke var grundlag for at opretholde Viborg Stiftsøvrigheds indsigelse mod et lokalplanforslag, der udlægger et vindmølleområde 1,5 kilometer syd for Gundersted Kirke. I området kan der opføres seks møller med op til 150 meters højde.

Af miljørapportens tekniske resumé fremgår, at særligt for indsynet fra nord mod Gundersted Kirke vil projektforslaget væsentligt påvirke oplevelsen af kirken og lokalmiljøet. Projektforslaget vil virke forstyrrende for oplevelsen af Gundersted Kirke som et lokalt vartegn. De nye vindmøller vil også være markant synlige set fra selve kirkeområdet og ud mod det omgivende åbne land syd for kirken.

Efter en genvurdering af sagen fandt Kirkeministeriet ikke, at de nationale interesser i forhold til Gundersted Kirke var tilstrækkeligt tungtvejende. På den baggrund ophævede indenrigs- og boligministeren indsigelsen. I afgørelsen konstateres, at det er en statslig interesse, at stiftsøvrighederne sikrer, at den kommunale planlægning tager hensyn til kirkerne som del af den danske kulturarv. Stiftsøvrighederne kan derfor nedlægge veto mod lokalplanforslag.

Kopi af visualisering fra projektets miljøvurdering.

Kirken må acceptere påtrængende naboer

Beskrivelsen af stiftsøvrighedernes muligheder for at værne om kirkerne som en del af den danske kulturarv viser, at det kan være en ganske vanskelig og kompliceret opgave. Der har til stadighed været udfordringer. Fra omkring årtusindskiftet er det blevet stadigt vanskeligere at få medhold i plansager og især i sager, hvor energianlæg indgår. Det har også været vanskeligt at finde frem til kompromiser, idet det er umuligt at skjule en mølle. Foruden hensynet til kirken skal kommunerne også tage hensyn til andre interesser, herunder f.eks. private grundejere, kulturlandskaber og forsvaret. Udtagning af et antal møller vil i nogle tilfælde gøre projekterne urentable, og i alle tilfælde mindskes energiproduktionen. Der har været betydeligt bedre muligheder for løsninger og kompromiser i byggesager, hvor der ofte har været opnået gode resultater.

Men borgere, der har bolig nær vindmølleprojekter, har i den grad også gjort det vanskeligt for kommunalbestyrelserne at få vedtaget planforslag således, at der kan opsættes vindmøller. Efterhånden som den grønne omstilling er blevet stadigt mere aktuel, er mulighederne for at mindske vindmøllers påvirkning af kirkerne blevet stadigt mere svækket. Det ses

Jelstrup Kirke. Som følge af en indsigelse i 2016 mod et lokalplanforslag indgik Aalborg Stiftsøvrighed efter forhandlinger med Hjørring Kommune en aftale om, at fire vindmøller med en højde på 125 meter kunne accepteres syd for Jelstrup Kirke. Det oprindelige forslag, der indeholdt tre vindmøller med en højde på 150 meter, kunne ikke accepteres, idet møllevingerne ville snurre tydeligt og uroligt bag kirken. De 125 meter høje møller ses med rød signatur. Kopi af visualisering fra projektets miljøvurdering.

af de afgørelser, som igennem tiden er truffet af de besluttede myndigheder, jf. bestemmelsen i planlovens § 28-29, idet indbringelse af sager kun undtagelsesvis har været til kirkerne fordel. For tiden er det især de enorme vindmøller, der udfordrer. Der blæser politiske storme, som med de varslede ændringer i planloven begrænser de kirkelige myndigheds muligheder for at administrere hensynet til kulturarven i forhold til vindmøller. Dermed gøres det vanskeligt for de kirkelige myndigheder at agere i vindmøllesager, idet der næppe hidtil er set planforslag, hvor møller på 150 meters højde har været anbragt nærmere kirker end 1 kilometer. Den varslede ændring af planloven kan opfattes som en tydelig politisk tilkendegivelse af, at kirkernes fremtræden i landskabet nedprioriteres.

Kirkerne har selvfølgelig ikke eneret på at være synlige. Siden vindmølleeventyret begyndte, er der sket en gradvis fortrængning af kirkernes mulighed for at være de mest fremtrædende bygninger i landskabet og i byerne. Der er og bliver tale om nye tider, hvor kirkerne ikke er alene i forhold til synlighed. Kirkerne er oppe mod gigantiske konkurrenter, både visuelt, økonomisk og miljømæssigt. Der må findes en ny balance, hvor kirkerne stadig kan være fremstående og synlige, uden at de skæmmes uacceptabelt.

Flere af de eksempler, der indgår i denne artikel, viser, at endog meget provokerende placeringer af vindmøller accepteres. Der er endnu ikke eksempler på, hvor grænsen trækkes, idet den hele tiden flyttes i konkrete sager. Der bruges forklaringer, som at der ikke aktuelt findes velegnede alternativer til opstilling af en samlet gruppe større møller, at de nationale interesser ikke er tilstrækkeligt tungtvejende, og at møller ikke har afgørende negativ virkning. Der vises dog også eksempler på sager, hvor der er indgået rimelige kompromiser og fundet gode løsninger.

Den æstetiske vurdering bliver ændret således, at kirken snarere vil blive set på grund af sin lidenhed ved siden af de gigantiske anlæg. Situationen kendes fra de større byer, hvor gamle kirkers tårne for længst er blevet overgået og trængt af moderne højhuse.

Gennem de seneste 40 år er interessen for kirkerne i landskabet gradvis blevet nedtonet. Med undtagelse af Kirkeministeriet er statslige planmyndigheder helt forsvundet fra deltagelse i sikringen af kirkerne som en del af den danske kultur-

arv. Det er dog fra statslig side stadig et krav, at den kommunale planlægning skal tage hensyn til kirkerne, da "kirkerne er markante kulturhistoriske kendingsmærker i landskabet". Desuden skal "den kommunale planlægning sikre ind- og udsyn fra kirkerne".

Det må erkendes, at kravet i praksis gradvis er blevet udhulet. Opgaven er stort set overladt til de kirkelige myndigheder. Der er ikke tvivl om, at varetagelsen af kirkerne i landskabet, som en del af den danske kulturarv, er stiftsøvrighedernes opgave. Men det er uklart, hvilke kriterier der skal

være opfyldt, for at der er tale om nationale interesser. Hidtil er der ikke set sager derom ved kirker. Der er næppe politisk interesse for igen at stramme op til fordel for kirkerne, som det skete i 1980'erne og 90'erne.

Stifterne har fokus på at varetage opgaven om sikring af kirkerne, og fremadrettet løses opgaven med at værne om kulturarven ved, at de kirkelige myndigheder fortsat opretholder og udbygger en god og positiv dialog med kommunerne og de øvrige aktører på området. Fremtiden vil vise, hvordan de modsatte interesser mødes.

Vestervig Kirke. Mon kirkens uforstyrrede beliggenhed har overordnet national interesse?
Foto: Mogens Bjørn Andersen.

